

current constitutional law, stipulated by the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated September 30, 2010 № 20-рп, which re-enacted the Constitution of Ukraine dated June 28, 1996 are considered.

Keywords: source of the constitutional law, system of the modern sources of the constitutional law, trends of the system of modern sources of the constitutional law of Ukraine.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ НАУКИ

*Кончаковська В. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “НЕТЕРПИМІСТЬ” У РАМКАХ СТ. 127 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

У статті здійснено спробу відмежування понять “дискримінація” і “нетерпимість” у межах статті 127 Кримінального кодексу України та застосування зазначеної норми при кваліфікації злочинів.

Ключові слова: дискримінація, нетерпимість, толерантність, злочин.

Норма, яка передбачає кримінальну відповідальність за катування (ст. 127 Кримінального кодексу України (далі – КК України)) з’явилася порівняно недавно – з прийняттям чинного КК України. Незважаючи на те, що вона ще досить мало застосовувалася в судовій практиці, до неї уже тричі вносилися зміни. Недоліки кримінально-правових норм, дублювання окремих понять, у нашому випадку – “дискримінація” і “нетерпимість”, а також відмежування цих термінів, на практиці дають змогу правозастосовчим органам кваліфікувати діяння не завжди правильно. З огляду на те, що вказані визначення вживаються у дещо схожому контексті, існує необхідність відмежування вказаних понять та з’ясування їх сутності.

Розглядаючи питання доцільності внесених змін до ч. 2 ст. 127 КК Законом України від 05.11.2009 р. № 1707-VI [1], зокрема “... з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості” необхідно дослідити саме поняття “нетерпимість”, антиподом якої є толерантність.

Дискримінація як явище цікавило та було предметом дослідження багатьох вчених, практиків, як кримінологів, так і науковців у галузі теорії держави і права. Значна увага приділяється в роботі проблемам розуміння дискримінації як однієї з цілей катування, що стала предметом дослідження Ю. О. Поліщука.

Метою публікації є аналіз позицій науковців щодо тлумачення понять “нетерпимість” і “дискримінація”, викладення власного погляду щодо розуміння поняття “дискримінація” у контексті ст. 127 КК України.

У зв’язку з окресленою метою, автор ставить перед собою наступні завдання: у зв’язку з внесенням змін до ст. 127 КК України проаналізувати зміст кваліфікуючої ознаки “з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості” в контексті

обґрунтування її доцільності; на підставі аналізу позицій науковців щодо доктринального тлумачення понять “дискримінація” і “нетерпимість” відмежувати вказані поняття.

Толерантність є основою демократії та показником розвитку нації тієї чи іншої держави. Толерантність передбачає терпиме ставлення до інших національностей, рас, кольору шкіри, статі, сексуальної орієнтації, зросту, інвалідності, мови, релігії, політичних або інших думок, національного або соціального походження [2]. Захист вказаних гарантій закріплено Конституцією України (ст. 24), зміст якої становить поняття “дискримінація”. Приходимо до висновку, що дискримінація є синонімом нетерпимості. Таким чином, Основний Закон декларує заборону будь-яких проявів дискримінації. На захисті від дискримінаційних проявів стоїть від недавнього часу (2008 р.) й ст. 127 КК України, якою заборонено “катування... з метою залякування чи дискримінації...”. Зауважимо, що вже названі прояви порушення прав людини з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості також закріплено в тій самій статті КК України.

Повертаючись до поняття “толерантності”, назвемо його у широкому розумінні терпимим ставленням до будь-кого (будь-чого). Отже, антиподом терпимості є нетерпимість. Упродовж розвитку людства виникало безліч різноманітних течій, що мали як позитивні, так і негативні прояви людської поведінки. З огляду на науку кримінального права, з точки зору якої ми досліджуємо терміни “дискримінація” і “нетерпимість”, для нас становить інтерес саме негативні прояви деформації свідомості, що переросли у злочинну поведінку. Внаслідок різноманітних проявів деформованої правосвідомості з'явилися такі течії: ксенофобія, гомофобія, мізантропія, расизм, антисемітизм тощо.

Розглянемо в чому полягає їх зміст:

1) ксенофобія – нетерпимість до будь-кого чи будь-чого чужого, незнайомого, незвичного. Сприйняття чужого як незрозумілого, неосяжного, а тому небезпечного і ворожого;

2) гомофобія – визначення для різноманітних форм негативної реакції на прояв гомосексуальності, а також на пов'язані з нею суспільні явища;

3) мізантропія – неприязнь, недовіра чи ненависть до людства або схильність до ворожості та/або недовіри до інших людей, а також вираження ворожості й презирства до “загальноприйнятих” правил і “моральних цінностей”, недовіра й презирство до пануючої релігії та її догмам;

4) расизм – існування різних видів усередині людської популяції – рас, різних за походженням, генотипі і відповідна політика, спрямована на закріплення особливих статусів за кожною з расових груп. У крайніх проявах політика расизму приймає форму расової дискримінації;

5) антисемітизм – різновид ксенофобії, ідеологія ворожого відношення до євреїв, як до етнічної або релігійної групи, що проявляється у вираженні ворожості, переслідуванні, приниженні, насильстві, нагнітанні ворожнечі, дискримінації й завданні збитків щодо особи, суспільної групи або частини населення, за ознакою єврейського етнічного походження й/або релігійної приналежності до іудаїзму [3].

Зазначені напрями мають такі спільні риси, як: агресія, ненависть, неприязнь,

насильство, негативна (протиправна) реакція на будь-кого (будь-що), що відрізняється від більшості, усталених “правильних” поглядів агресора. Відмінності зазначених напрямків полягають лише в об’єкті ненависті, у тому з чим особа не згодна, що у неї викликає негативну реакцію, злочинну поведінку.

У повсякденному житті нетерпимість виражається у фанатизмі, стереотипах, образах, а на державному рівні – у расовій дискримінації, переслідуванні за національною, релігійною ознакою, у порушенні найважливіших демократичних свобод [2]. Виступає проти дискримінації і Конституція України, ст. 24 якої вказує на те, що “не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками”. Таким чином, перераховано усі з названих заборон демократичної, правової держави, які в сукупності прийнято називати дискримінацією. Крім того, до найважливіших демократичних свобод відносимо політичні переконання, соціальне походження, майновий стан, вільний вибір місця проживання і мову спілкування.

Дискримінація – загальноправове поняття, яке являє собою обмеження прав держави, юридичних або фізичних осіб (у порівнянні з іншими державами, юридичними чи фізичними особами) [4, с. 67].

Дискримінація (від лат. *discriminatio* – розрізняю, розділяю) –

1) обмеження або позбавлення прав певної категорії громадян за расовою чи національною належністю, політичними і релігійними переконаннями, статтю тощо;

2) у міжнародних відносинах – створення умов, що ставлять якусь державу (групу держав) у гірше становище порівняно з іншими державами [5, с. 159].

При цьому слід зазначити, що окремо термін “дискримінація” не фігурує в жодному нормативному акті України. Наявні тільки її види, наприклад, гендерна дискримінація, дискримінація в галузі освіти, дискримінація щодо жінок, расова дискримінація тощо. Над питанням розуміння дискримінації як однієї з цілей катування працював Ю.О. Поліщук. Він наводить таке визначення: це діяння, яке скоюється по відношенню до людей на основі демонстрації відмінностей між ними і тягне за собою порушення прав людини та свобод або приниження честі та гідності [6, 414]. На нашу думку, таке визначення повною мірою не охоплює ті діяння, які можуть бути завдані суб’єктом злочину саме за досліджуваним складом злочину (ст. 127 КК України).

Прихильники тих чи інших течій, дотримуючись “своєї” ідеології, порушують права окремих категорій індивідів. Тому неприпустимим, на наш погляд, є визначення дискримінації лише за расовою, національною чи релігійною ознаками, “закриваючи очі” на інші прояви дискримінації, як це визначено у чинній редакції КК України.

Необхідно додати, що криміналізація (декриміналізація) певних діянь і вдосконалення чинних норм про кримінальну відповідальність має здійснюватися на базі ґрунтовного аналізу статистичних даних про вчинення таких діянь, кримінологічних досліджень причин та умов, що їм сприяють. При цьому обов’язковим є аналіз матеріалів слідчої та судової практики з метою виявлення причин ускладнень при застосуванні норм, прогноз соціально-економічних та інших законодавчих наслідків, оскільки без проведення вказаних заходів неможливо

стверджувати про неефективність діючих норм та наполягати на внесенні до них змін [1]. Незважаючи на вищевикладене, зміни запропоновані проектом Закону України від 05.11.2009 р. № 1707-VI “Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості” було прийнято без такого обґрунтування. Хоча згідно з узагальнюючим висновком Головного науково-експертного управління, ці зміни на етапі проекту пропонувалося відхилити, однак народні депутати проголосували “за”.

До того ж, висновком Головного науково-експертного управління підкреслювалося, що аналіз вказаного законопроекту дає підстави стверджувати про те, що його положення не вдосконалюють норми про кримінальну відповідальність, а, навпаки, створюють додаткові ускладнення в їх застосуванні [1].

З огляду на вищевикладене, постає таке запитання: якщо поняття “дискримінація” охоплює таку значну кількість об’єктів протиправного посягання, то чи варто виокремлювати будь-які з них? Вважаємо, ні, оскільки в широкому розумінні поняття “дискримінація” включає усі прояви негативної реакції на права, свободи людини, що закріплені в Конституції України. У вузькому – виділяємо расову дискримінацію, дискримінацію за релігією, національністю тощо.

Крім того, неприпустимо задля реалізації політичних програм, в умовах демократизації, гуманізації, обтяжувати законодавство, вносячи зміни, доповнення не лише в одну статтю КК України, зокрема, це стосується ст. 126, 127, 161, дублюючи й ускладнюючи тим самим кваліфікацію діянь. До того ж діяння, передбачені ст. 161 охоплюють дії, вчинені суб’єктом злочину за ст. 127 КК України.

Крім того, при вчиненні дій, передбачених ст. 127, з метою дискримінації суб’єкт злочину керується лише мотивами принизити, образити потерпілого, чого досягає шляхом спричинення фізичного або психічного болю.

Таким чином, ч. 1 ст. 127 КК України і, зокрема, поняття “дискримінація”, що включено до вказаної норми повною мірою охоплює діяння передбачене ч. 2, яка лише тлумачить і наголошує на недозволеності посягання на осіб з расових, національних чи релігійних мотивів. Тому з метою уникнення юридичних помилок при кваліфікації суспільно небезпечних діянь, пропонуємо дати таке тлумачення *дискримінації* у примітці до статті: обмеження та (або) позбавлення прав певної категорії осіб за расовою чи національною належністю, політичними, релігійними та іншими переконаннями, статтю, віком, майновим станом, місцем проживання, рівнем освіти, моральними цінностями, що проявляється у негативній реакції, агресивній поведінці, ворожості, самоутвердженні себе за рахунок приниження інших, виділення себе з-поміж інших як “над Я”, Я-краще та створенні несприятливих умов (труднощів) для нормального життя, проведення дозвілля, здійснення трудової діяльності потерпілого.

Таким чином, з метою уникнення переобтяження законодавства не слід дублювати положення однієї статті в декількох частинах, акцентуючи увагу на окремих об’єктах протиправного посягання, а суперечливі законодавчі положення, зокрема двозначність термінології, що міститься у ч. 1 і 2 ст. 127 і суміжних складах злочинів КК України, лише ускладнюють роботу, в першу чергу, правоохоронних органів, спричиняють неправильну кваліфікацію злочинних діянь, тим самим уповільнюючи та ускладнюючи боротьбу зі злочинністю.

Використані джерела:

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за правопорушення з мотивів національної, расової чи релігійної ненависті або ворожнечі): висновок на проект Закону України від 23.01.2008 № 1395-1. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>.
2. Основні європейські цінності. Толерантність. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.xenodocuments.org.ua/article/488>.
3. Википедія – свободная энциклопедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Заглавная_страница.
4. Справочник по теории государства и права: основные категории и понятия / А. А. Иванов. – М. : Экзамен, 2007. – 510 с.
5. Правознавство: словник термінів. навч. посіб. / за ред. В. Г. Гончаренка. – К. : Юрисконсульт, КНТ. – 2007. – 636 с.
6. *Поліщук Ю. О.* Проблеми розуміння дискримінації як однієї з цілей катування / Ю. О. Поліщук // Форум права. – 2008. – № 3. – С. 411-418.

Кончаковская В. В. Толкование понятия “нетерпимость” в пределах статьи 127 Уголовного кодекса Украины.

В статье осуществлена попытка разграничения понятий “дискриминация” и “нетерпимость” в пределах статьи 127 Уголовного кодекса Украины и применения указанной нормы при квалификации преступлений.

Ключевые слова: дискриминация, нетерпимость, толерантность, преступление.

V. Konchakovska. Interpretation of concept "intolerance" within article 127 of the Criminal code of Ukraine.

In article attempt of differentiation of concepts "discrimination" and "intolerance" within article 127 of the Criminal code of Ukraine and application of the specified norm is carried out at qualification of crimes.

Keywords: discrimination, intolerance, tolerance, crime.

Можайкіна О. С.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

**ВПЛИВ СПІЛКУВАННЯ
НА ФОРМУВАННЯ НОРМ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ**

В статті розглянуто місце і роль спілкування у формуванні норм поведінки неповнолітніх. Розкрито основні функції спілкування, які впливають на соціалізацію особистості.

Ключові слова: спілкування, норми поведінки, підлітковий вік, соціальні норми, самореалізація.

Значення спілкування в житті сучасної людини величезне й продовжує рости. Від нього в більшій мірі залежать успішність професійної діяльності, активність у суспільному житті, нарешті, особисте щастя кожного. Це пов'язано із соціальною тенденцією, що називають зростанням ролі людського фактору в житті суспільства. Перед юристами, педагогами, психологами постало принципово нове завдання – цілеспрямовано готувати юних громадян не тільки до праці і пізнання, але й до